

AMBRUS LÁSZLÓ

NEW YORK-I MAGYAROK UNCLE SAM SZOLGÁLATÁBAN AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN

Prozopográfiai jellemzők

Ebben a tanulmányban ismertetni kívánom az első világháború idején New York államban élt és az amerikai hadsereg kötelékében szolgált magyarokkal kapcsolatos kutatásom néhány eredményét. A magyar „New Yorkerekről” a Microsoft Access adatbáziskezelő alkalmazásban prozopográfiai adattárat készítettem, a tanulmányban megjelenő adatokat az ebből generált lekérdezések alapján gyűjtöttem ki és elemeztem. Alapvetően az volt a célom, hogy egy komplett életrajzi adattárat hozzak létre ezekről az amerikai magyarokról. Vida István Kornél számítása szerint az amerikai hadseregnek kb. 3000 magyar katonája lehetett a Nagy Háborúban.¹ A munka távlati célja ennek igazolása, illetve pontosítása, amihez természetesen az összes amerikai állam magyar katonáinak körében el kell végezni a kutatást. Mindehhez New York állam képezi a kiindulópontot. A kutatás alapján az a hipotézis állítható fel, hogy amennyiben Vidának igaza van a katonák számával kapcsolatban, akkor ennek a 3000 főnek közel egyharmada New York állam „amerikásai” közül kerülhetett ki. Szándékomban áll tehát az életrajzi adatbázis bővítése és finomítása, illetve a vizsgálódás kiterjesztése a többi amerikai állam területére.

Előjáróban néhány fontos megjegyzést szükséges tenni. Ki számít magyarnak a kutatásban? E munka során kizárólag azokat vettem fel az adatbázisba, akik az Osztrák–Magyar Monarchia magyar „részén”, azaz a Magyar Királyság területén születtek, és akiknek magyar anyanyelve vagy magyar származásának valamilyen más indikátora igazolható volt a kiegészítő források segítségével. A másik fontos kérdés, hogy hogyan is lehettek aktív szolgálatos magyarok az amerikai hadseregben? Az 1917 májusában hozott Selective Service Act – amellet, hogy felhatalmazta a szövetségi kormányt a hadsereg általános sorozás útján történő kiegészítésére² – jelentős mértékben meghatározta az országban élő külföldi állampolgárok (*alien*) sorsát is. A törvény alapján megkülönböztettek diplomáciai célból az országban tartózkodó (*diplomatic*), letelepedési engedélyért folyamodott vagy azzal rendelkező, bejelentett (*declarant*), illetve letelepedési engedéllyel nem rendelkező (*nondeclarant*), valamint ellenséges országból származó (*enemy*) idegeneket.³ Az utóbbiak mentesülhettek a katonai szolgálat alól,

¹ Vida 2013. 311. o.

² A sorozás menetét egy korábbi tanulmányban már ismertettem, ennek részletezésétől e közleményben eltekintek. Ambrus 2018. 735–756. o.

³ Ford 2001. 52. o.

ehhez elegendő volt jelezniük a regisztráció során, hogy felmentést kérnek, amihez indoklasként hivatkozhattak ellenséges országbeli származásukra, ebben az esetben nem kerültek behívásra. Ahogy látható, jogilag abszolút lehetséges volt az ellenséges országból származók számára, hogy kérvényezzék a felmentést, mégis a be nem jelentett (*nondeclarant*) ellenséges idegenek döntő többsége regisztrált és be is vonult, amennyiben behívták őket. Ennek oka kisebb mértékben lehetett az internálástól való félelem, de nagyobb a valószínűsége, hogy a többség számára az amerikai állampolgárság megszerzésének előmozdítása volt a cél. A Kongresszus 1918. májusi határozata alapján ugyanis az azonnali honosításhoz nem volt másra szükség, mint az aktív szolgálati viszony igazolására és két felettes tisztre, akik írásban tanúsítják a jelentkező lojalitását.⁴ Ezekon kívül bizonyos mértékben a háborús propaganda és az általános lelkesedés is szerepet játszhatott a bevonulási hajlandóságukban.⁵

Források és alkalmazott módszerek

A kutatás alapvető forrásai az *Abstracts of World War I Military Service, 1917–1919* forráscsoportban található adatkártyák, amelyeket a New York állam fővárosában, Albanyben lévő állami levéltárban őriznek.⁶ Az anyagban minden olyan férfi és nő adata megtalálható, akik New York állam lakói voltak és katonai szolgálatot teljesítettek a Nagy Háború idején. Egy részük sorozás útján került szolgálatba (*enlisted*), másokat, akik korábbi katonai tapasztalattal rendelkeztek (pl. a tartalékosokat), behívtak (*inducted*), kisebb részüket, általában tiszteket, akik már nyugállományba vonultak, reaktívtákká (*called active*), néhányukat pedig épp aktívan szolgáló hivatásos katonaként jelölték ki bizonyos pozíciókba (*appointed*) a hadba lépést követően. Az adatkártyák 1920-ban készültek, de 1935-ben számos javításon, korrekción keresztülmentek, amikor az eredeti írógépes rögzítés során keletkezett hibákat kijavították. Az absztraktok közül kulcsszavas kereséssel szűrtem ki a magyarországi születésű személyekről készületeket. A keresés 1456 találatot adott, melyek mindegyikét háttértárba mentettem, majd Microsoft Access adatbázisba rendeztem a róluk leolvasott összes használható adatot. Ezt követően a kiegészítő források segítségével kiszűrtem azokat, akikről teljes bizonyossággal cáfolható volt a magyar nemzetiség, így a teljes létszám 888 főre módosult. Az adatbázist aztán ezzel a létszámmal dolgozva bővítettem tovább.

Az elsődleges kiegészítő források a kutatásban szereplő, azonosítható származási helyű személyek születési anyakönyvei. Ezeket a Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Országos Levéltárának Mikrofilm-tára digitális gyűjteményéből gyűjtöttem ki az MNL

⁴ Salyer 2004. 850. o.

⁵ Slotkin 2013.

⁶ NYSA New York State Adjutant General's Office, *Abstracts of World War I Military Service, 1917–1919*. B0808. (A továbbiakban: B0808.) Az adatbázis elérhető a NYSA hivatalos oldalán: <https://iaarchives.nysed.gov/xtf/view?docId=ead/findingaids/B0808.xml>

Heves Vármegyei Levéltár adatbazisok.hu hozzáférésén, illetve a familysearch.org weboldalon keresztül. Az anyakönyvek mellett Ship Manifestekről, azaz a tengerentúli kivándorlást bonyolító hajókon készült utaslistákról, magyarországi és egyesült államokbeli népszámlálásokról, házassági és halotti anyakönyvekből, amerikai mustrakönyvekből, I. és II. világháborús regisztrációs kártyákról, gyászjelentésekből és sírfeliratokról származó információk egészítik ki az adatbázisomat.⁷ E források jelentős részét szintén internetes adattárakból (familysearch.org, ancestry.com, findagrave.com, myheritage.com, libertyellisfoundation.org) gyűjtöttem, más részükhez magyar és amerikai kollégák biztosítottak számomra hozzáférést.⁸

Az alapforrások tehát a katonai szolgálat főbb adatait összefoglaló absztraktok. Ezek többsége tartalmazza a katonák nevét, lakcímét, születési országát, besorozásának/behívásának, illetve reaktiválásának dátumát, a besorozás/behívás helyszínét, valamint a születési dátumát vagy a szolgálatba lépéskori életkorát. A dokumentumok felsorolják továbbá a katona rendfokozatait és azok megszerzésének dátumát, valamint tartalmazzák azon egységek felsorolását, amelyeknél szolgálatot teljesített. Ha a katona szolgált „tengerentúlon” (azaz Európában), akkor ennek kezdő és befejező dátumát, sebesülés esetén pedig ennek időpontját és mértékét is feltüntették. Az absztraktkártyák általában a leszerelés dátumával, illetve annak okával és módjával zárulnak, de esetenként azt is említik, hogy a katonának a leszerelés időpontjában volt-e valamilyen testi fogyatékossága. Az egyik legfőbb probléma ezekkel a forrásokkal, hogy a többségében nincs pontosan megadva az alanyok születési ideje, helyette csak annyi szerepel, hogy a hadsereg kötelékébe lépés időpontjában mennyi idősök voltak (pl. 20 éves és 8 hónapos). Ez jelentősen megnehezíti a személyek beazonosítását az anyakönyvekben, utaslistákon és egyéb forrásokban.

A kutatás alapvető módszere az adatbázis-építés és az adatbázisban történő munka: rekordok létrehozása személyekhez kapcsolódó egyedi azonosítókkal (ID-k), a rekordok bővítése minden új adatot az adott ID-khez kapcsolva, majd pedig lekérdezések készítése és azok elemzése.

A forrásanyagban többségében egyáltalán nem magyar hangzású nevekkel találkozunk. Akadnak persze egyértelműen magyar(nak tűnő) nevek is, mint például Pataky, Salata, Fekete, Hajdu, Fenyves, Sipos vagy Szabo, de a legtöbb esetben ez nem árulkodó

⁷ A felsorolt források használata eseti jellegű, vagyis nem minden alanyról található meg közülük mindegyik. Vannak, akiknél több forrásból is sikerült adatot gyűjteni, de akadnak közöttük olyanok is, akiknél kizárólag az adatkártyákra tudtam hagyatkozni. Mivel azonban a készülő adatbázis nyitott, a további kutatás minden valószínűség szerint bővíti majd az anyagot.

⁸ Itt kell megjegyezni, hogy az anyag összegyűjtése és rendszerezése nem valósulhatott volna meg Rakita Eszter, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem tudományos segédmunkatársa, Kenneth Nyirady, a Library of Congress European Reading Room – azóta nyugalmazott – igazgatója, dr. Daniel N. Rolph, a Historical Society of Pennsylvania – azóta szintén nyugalmazott – kutatási vezetője, Melissa Katko Pepin, az American Hungarian Foundation igazgatója, dr. Paul Hanebrink, a Rutgers University történésze, és dr. James P. Niessen, a Rutgers University Archibald S. Alexander Library kelet-európai történelmi referensének szíves segítségével.

tényező. A születési hely minden esetben magyarországi, ez kizárja a második generációs bevándorlókat, hiszen ők már az Egyesült Államokban születtek. Honnan tudható, hogy egy adott személy valóban magyar volt-e, ha nincs egyéb forrás ennek alátámasztására? Szerencsés esetben, azaz ha megvan a pontos születési hely, és még a vezetéknev is magyarnak tűnik, valószínűsíthető a magyar nemzetiség. Ilyen például az adatbázisban a 38-as ID-vel jelölt Andrew Hajdu, aki Szolnokon született. A mellékelt képen az ő szolgálati absztraktja látható. Esetében talán nem túlzás azzal a feltevéssel élni, hogy magyar nemzetiségű volt, és megkockáztatható, hogy magyar volt az anyanyelve is.

Hajdu, Andrew		170,078	230	1
(Surname)	(Christian name)	(Army serial number)	* White * Colored.	
Residence:	236 E 13 St	New York	NEW YORK	
	(Street and house number)	(Town or city)	(County)	(State)
* Inducted at	#96 New York NY on Dec 5, 1917			
Place of birth:	Szolnok Hungary	Age or date of birth:	29 yrs	
Organizations served in, with dates of assignments and transfers:				
Hq Co 306 Inf to Mch 2/18; 152 Dep Brig to Apr 25/18;				
Co B 41 Inf to July 5/18; 164 Dep Brig to disch				
Grades, with date of appointment:				
Pvt 1cl Feb 4/18; Pvt Apr 23/18; Corp Aug 3/18; Sgt Sept 3/18				
Engagements:				
Wounds or other injuries received in action: None.				
Served overseas from † No to † from † to †				
Honorably discharged on demobilization Nov 26/18, 19				
In view of occupation he was, on date of discharge, reported 0 per cent disabled.				
Remarks:				
Form No. 724-1, A. G. O. Nov 22 1919 * Strike out words not applicable. † Dates of departure from and arrival in the U. S.				

1. kép: Andrew Hajdu adatkártyája⁹

2. kép: Andrew Hajdu igazolványképe 34 éves korában

A példa kedvéért, hogy bemutassam az adatok pontosításának folyamatát, Hajduról egy kicsit bővebben is szólok. A kiegészítő források megerősítik, hogy Szolnokon született. Ahogyan a fenti képen látszik, az absztraktjáról nem derül ki születési dátuma, mindössze annyi, hogy a 29. életévét már betöltötte, amikor szolgálatba lépett. Ezt az információt Hajdu esetében egy 1921-es útlevelekérelmem alapján sikerült igazolni és pontosítani.¹⁰ A dokumentumból kiderült – amellet, hogy Amerikába 1910. júniusában vándorolt ki –, hogy születési dá-

⁹ NYSA B0808, ID170078.

¹⁰ NARA General Records of the Department of State, Record Group 59: Passport Applications, January 2, 1906–March 31, 1925. Microfilm Publication M1490. Cert. Nr. 170078.

tuma 1887. december 22. A kérelemhez csatolt igazolványkép 34 éves korában ábrázolja Hajdut. Rápillantva az absztraktra, valóban igazolható, hogy szolgálatba lépésekor, 1917. december 5-én még tényleg nem töltötte be a 30-at, bár közel járt hozzá. Ez (és persze sok hasonló eset) alapján kijelenthető, hogy a forrásokban precízen figyeltek arra, hogy az életkort helyesen jelöljék meg.¹¹ Arra a feltevésre vonatkozóan pedig, hogy anyanyelve magyar volt, az Egyesült Államok 1920-ban felvett szövetségi népszámlálási ívei adnak megnyugtató választ, hiszen ebben a censusban már nemcsak a születési országra, hanem az anyanyelvre is rákérdeztek. Andrew Hajdunál itt azt olvashatjuk, hogy neki és mindkét szülőjének is magyar volt az anyanyelve. Emellett az is kiderül, hogy továbbra is New Yorkban élt, és ekkoriban favágóként kereste a kenyerét.¹² Ez a pontosítási folyamat tehát minden alanynál többé-kevésbé elvégezhető, és különösen nagy jelentőséget kap olyankor, amikor a családnév nem olyan árulkodó, mint Hajdu esetében.

Miért éppen New York?

New York államban élt a legtöbb magyar az 1920-as népszámlálás adatai szerint, pontosan 78 374 fő. Ennek alapján logikusnak tűnik, hogy ez az állam adta a legtöbb magyar nemzetiségű katonát is az első világháborús amerikai hadseregeknek. Ennek megvizsgálására és a hadseregben szolgált magyarok életrajzainak teljes feltárására irányult a kutatás, a jelen tanulmány fő célja pedig a szolgálatot ténylegesen teljesített magyar New Yorkerek biográfiai adattárából leszűrt fontosabb megfigyelések ismertetése.

A 19–20. század fordulóján már több mint 37 000 magyarországi születésű bevándorló, illetve vendégmunkás élt New York állam területén, legtöbben közülük természetesen New York Cityben.¹³ 1910-re ez a szám közel megháromszorozódott, ekkor már több mint 96 000 magyart (nem feltétlenül magyar anyanyelvűt) találunk az államban,¹⁴ 1920-ban pedig, amikor már az anyanyelvre is rákérdeztek a népszámlálásokban, közel 46 000-en nevezték meg a magyart anyanyelvként.¹⁵ New York az Egyesült Államok elsődleges bevándorlási központja volt. Castle Garden, majd később Ellis Island majd' 30 millió bevándorlót fogadott az első világháború előtt. Csak New York City lakossága a 19. század folyamán 80 000-ről 2 millióra duzzadt, 1900-ban a lakosság mintegy 35%-át tették ki azok, akik nem az Egyesült Államok területén születtek.¹⁶ Az idegenben született lakosság

¹¹ Bosszantó kérdés, hogy ha már ezt az erőfeszítést megtették, miért nem vették a fáradságot, hogy a pontos születési dátumokat felvegyék – sok keserves munkaórától megkímélték volna a jövő történetét.

¹² United States Census 1920. NARA Microfilm Publication T625, Roll 1195.

¹³ Twelfth Census of the United States of America Taken in the Year 1900. Table 34. – Foreign Born Population, Distributed According to Country of Birth, by Counties: 1900. 773. o.

¹⁴ Az 1910 és 1920 közötti csökkenés valószínűleg az amerikai állampolgárság megszerzésével és az asszimilációval, valamint bizonyos mértékben a visszavándorlással is magyarázható.

¹⁵ Puskás 2000. 110. o.

¹⁶ Wilson 2014. 23. o.

óriási száma miatt az általános sorozás bevezetésekor New York államban különleges intézkedéseket is foganatosítottak, hogy a bevándorlók és vendégmunkások problémáit „előrelátással, pártatlanul, intelligensen” kezeljék. Létrehozták az ún. idegen osztályt, amely 24 órás nyitva tartással állt a külföldiek rendelkezésére, és segítette őket a munkakeresésben, amennyiben származásuk miatt elbocsátották őket aktuális munkahelyükről. Az osztály elsődlegesen a német és a magyar munkavállalók (16 és 64 éves kor közötti férfiak és nők!) segítésére kívánt koncentrálni.¹⁷

Cleveland után – ahol a legnagyobb összefüggő magyar kolónia alakult ki – New York City volt a leginkább pezsgő amerikai magyar közéletnek otthont adó város. Itt alapították 1899-ben a magyar bevándorlók egyik legolvasottabb, legnagyobb jelentőségű napilapját, az *Amerikai Magyar Népszavát*, rendszeresen voltak a magyar kulturális rendezvények, egymásnak adták a kilincset a városban a helyi magyarokat látogató magyarországi politikusok és közéleti személyiségek, itt telepedett le és dolgozott Pulitzer József, Harry Houdini és később Bartók Béla is. New York City magyar lakossága a század elejére elérte a saját (katolikus) egyházközség alapítását szükségessé tevő létszámot is. A városban élő magyarok 1901. szeptember 13-án kelt levelükben kérték Samassa József egri érseket, hogy küldjön nekik plébánost. A levélben húszezer magyar ajkú római katolikus hívő nevében szólva „esedeznek” kérésük meghallgatásáért. A válaszként New Yorkba érkezett Perényi László plébános igen aktív 8 éves tevékenysége során keletkezett forrásanyag – amellet, hogy megismerjük belőle az első New York-i magyar katolikus templom felépítésének körülményeit – alkalmas arra, hogy beleláthassunk a század elejének pezsgő magyar „New Yorker” közéletbe is.¹⁸ A meglehetősen magas létszámú magyar lakosság, és az igen mozgalmas közéleti tevékenység mindenképp indokolja, hogy New York állam világháborús adatainak feldolgozásával kezdjem a Nagy Háború amerikai magyarjainak feltárását.

Az állam háborús részvételét illetően a legalapvetőbb forrásunk, az adatkártyagyűjtemény összesen 514 859 tételt tartalmaz. Az esetenként előforduló redundanciát és egyéb hibákat figyelembe véve is kijelenthető, hogy az állam legalább félmillió katonát adott az amerikai hadseregnek. Ez a szám természetesen magában foglalja a frontszolgálatot teljesítő katonák mellett a tartalékosokat, a kiképzőtáborok tisztjeit, a nemzeti gárda tagjait, vagy éppen a tábori nővéreket is. Megemlítendő még az is, hogy a New York Állami Katonai Múzeum és Veterán Kutatóközpont (New York State Military Museum and Veteran Research Center) adatbázisa szerint 13 876 New York-i lakos vesztette életét az első világháborúban.¹⁹

¹⁷ *Amerikai Magyar Népszava*, 1918. április 13. 2. o.

¹⁸ Perényi László New Yorkban töltött mozgalmas éveivel és a magyar katolikus egyházmegye megszervezésével – illetve azzal, hogy egyáltalán miért éppen Perényire esett a magyar „New Yorkerek” választása – egy 2021-ben megjelent, Rakita Eszterrel közösen írt tanulmányban részletesen foglalkoztam. *Ambrus – Rakita* 2021.

¹⁹ <https://museum.dmna.ny.gov/soldiers-and-sailors/service-records/roll-honor-citizens-state-new-york-who-died-while-service-united-states-during-world-war/A> (A letöltés időpontja: 2020. november 12.)

Az Amerikai Expedíciós Haderő felépítése

Talán érdemes még tisztázni az Amerikai Expedíciós Haderő (AEF) felépítését is az első világháborúban. A tengerentúlon – „odaát” (*over there*) –, azaz főként Franciaországban döntő többségben a hadsereg (*US Army*) alakulatai, kisebb számban tengerészgyalogosok (*marines*) harcoltak. A hadsereg szervezete a következőképpen nézett ki: 9–17 közlegény (*soldier*) alkotott egy rajt (*squad*), élén általában egy tizedessel (*corporal*) vagy őrmesterrel (*sergeant*). 4–5 rajból állt egy szakasz (*platoon*), ami kb. 60 katonát jelentett, élén általában egy hadnagy (*lieutenant*) állt. Négy szakaszból, átlagosan 250 katonából állt egy század (*company*), élén egy századossal (*captain*), négy század pedig egy zászlóalj (*battalion*) alkotott, ami átlagban 1030 katonát tett ki, a zászlóaljak élén pedig már főtiszt, pl. őrnagy (*major*) vagy alezredes (*lieutenant colonel*) állt. Három zászlóalj tett ki egy ezredet (*regiment*), élén egy ezredessel (*colonel*), benne pedig általában 3700 katonával. Két gyalogezred már egy dandárnak (*brigade*) felelt meg, élén a dandártábornok (*brigadier general*) állt, aki maximum 8400 katonának parancsolt. Két dandár, egy tábori tüzérdandárral (*field artillery brigade*), egy utászezreddel (*engineers regiment*), egy géppuskás zászlóaljjal (*machinegun battalion*), illetve egy híradósszázaddal (*signal corps company*) kiegészülve alkotott egy hadosztályt (*division*), kb. 28 000 fős állománnyal. A hadosztály élén a vezérőrnagy (*major general*) állt. 2–6 hadosztály alkotott egy hadtestet (*corps*), és 3–5 hadtest tett ki egy hadsereget (*army*). A hadtestek élén altábornagyok (*lieutenant general*), a hadseregek élén általában tábornokok (*general*) vagy vezérezredesek (*colonel general*) álltak.²⁰

New York állam magyar katonáinak néhány statisztikai jellemzője

Ennyi felvezetés után a továbbiakban a szolgálatot teljesített magyar New Yorkerek adatait kísérlem meg összegezni. Bizonyos esetekben, amikor valamilyen szempontból egyedi vagy különleges esetről van szó, az adott katonáról bővebb információkat is közlök, minden más esetben viszont a statisztikai áttekintésre törekszem.

A korábban említett 888 főt számláló adatbázisban szereplő amerikai magyar katonák között mindössze egy van, akinek lakóhelye ismeretlen. Két személy esetében fordult elő, hogy a szolgálatba lépés időpontjában éppen nem New York államban élt, az egyikük Los Angelesben (CA), a másik pedig Philadelphiában (PA) lakott. A többi 885 főnek New York államban volt a lakóhelye. Az államon belüli, települések közötti megoszlásra vonatkozóan az alábbi diagram nyújt tájékoztatást.

²⁰ Davenport 2005.

Település	fő
New York City	727
Buffalo	26
Yonkers	21
Schenectady	11
Binghamton	8
Tonawanda	5
Hudson	4
Poughkeepsie	4
Egyéb település	79

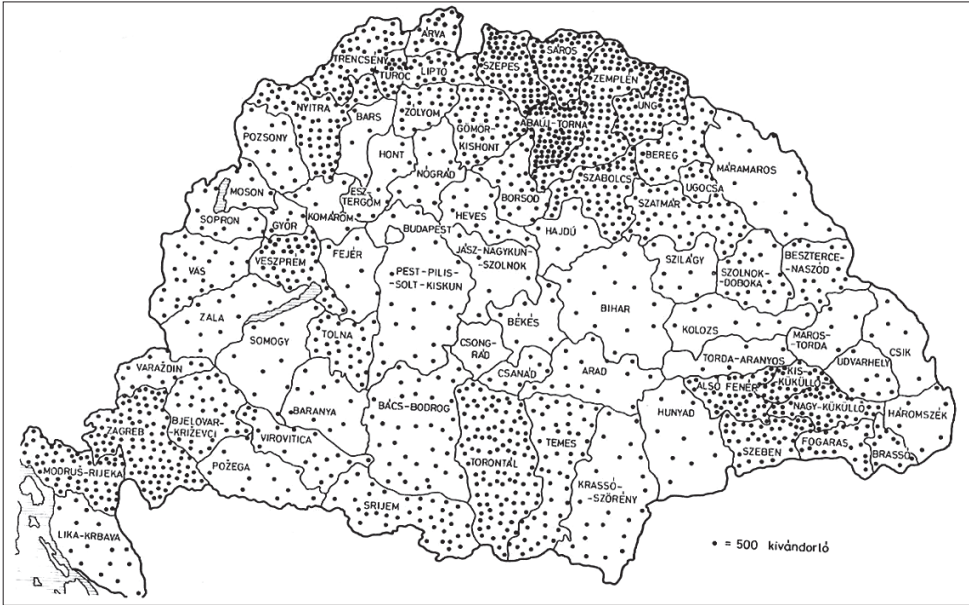
1. táblázat: A New Yorkerek települések szerinti megoszlása

Ahogy látható, a magyar katonák döntő többségének természetes módon New York City volt a lakóhelye. A 727 fő a városon belül is tovább osztható városrészenként: Manhattanben 611-en, Brooklynban 93-an, a Bronxban 18-an, Long Islanden pedig 5-en laktak. A táblázatban azokat a településeket szerepeltettem, amelyekben 3-nál többen éltek a háború alatt. A maradék 79 fő számos kisebb-nagyobb község és város között oszlott meg: Rochester, Lackawanna és Johnstown 3–3, Far Rockaway, Niagara Falls, New Rochelle, Middleport, Syracuse, Beacon, Kingston, Arverne, illetve az állam fővárosa, Albany 2–2 magyar katonával büszkélkedhetett. A fennmaradó 55 fő pedig mind más-más, általában falu méretű, vagy még annál is kisebb településen (ún. *unincorporated areas*) lakott a háború idején.

A katonák származási helyeit tekintve sajnos már sokkal nehezebb helyzetben vagyunk. Az alanyok mintegy felénél az alapforrásokból nem kapunk információt a születési helyről. Mindössze 443 főnél, tehát szinte pontosan a teljes névsor felénél van település megadva születési helyként, további 85 esetben csak a megye szerepel. További források bevonásával majdnem mindegyik esetben sikerült a települést is megállapítani, emellett kideríthető volt további személyek születési helye is, elsősorban anyakönyvi adatok, sorozási regisztrációs lapok vagy honosítási dokumentumok alapján. Összességében a számos különféle kiegészítő forrás segítségével 613 főnél lehetett megállapítani a pontos születési helyet. Néhány esetben (12) sajnos nem beazonosítható a településnév, mert bár jól olvasható az írógéppel írt szó, mégsem tudtam azonosítani egyik magyarországi település nevével sem. Ennek oka lehet, hogy a nevet magyarul nem tudó személy jegyezhette le, aki az amerikai angol nyelv fonetikai szabályai alapján próbálta meg leírni a szót, amit eleve rosszul hallott, és ebből utólag visszafejthetetlen név keletkezett. Az is lehetséges, hogy az eredeti forráson lévő kézírás volt olvashatatlan, amit a géppel írt adatkártyákra átvezető személy nem tudott helyesen kiolvasni. A két lehetőség közül az első tűnik valószínűbbnek, de a problémás esetek alacsony száma miatt ez a kérdés nem igényel alaposabb utánajarást. Fontos még megjegyezni, hogy a születési helyek nem feltétlenül egyeznek meg a kivándorlás előtti lakhellyel (sőt!),

a forrásanyagból viszont leggyakrabban csak az utóbbiakat tudjuk megismerni, azaz a származási helyek vizsgálatakor is ezeket vettem alapul.

Az összesen 888 fő 69%-ának, azaz 613 főnek ismert a pontos születési helye, 22-nél nem sikerült a vármegyénél közelebbi meghatározást találni, 253 esetében pedig sajnos csak annyi ismeretes, hogy a születési helye valahol Magyarország területén volt. A továbbiakban néhány ábra segítségével a Magyarországon belüli települések, illetve vármegyék szerinti szóródást kísérlem meg ábrázolni, lehetőség szerint összevetve az országos elvándorlási adatokkal, mintázatokkal.

3. kép: A Magyarországról a tengerentúlra irányuló kivándorlások földrajzi régiói, 1899–1913 (Puskás 1982. 99. o.)

A térkép Puskás Julianna 1982-ben megjelent monográfiájából származik, és igen szemléletesen ábrázolja a Magyar Királyság elvándorlásban leginkább érintett térségeit.²¹ A térképen egy sötét pötty 500 elvándorlót jelöl. Az adatbázisban készült lekérdezések alapján az alábbiak mutathatók ki a származási helyeket illetően: a legsűrűbben pöttyözött térségek Felső-Magyarországon, valamint az ország déli és délkeleti részében találhatóak. Kiemelkedik azon nyolc északkeleti vármegye – Sáros, Szepes, Zemplén, Abaúj, Bereg, Borsod, Gömör-Kishont, Ung –, amelyből a tömeges kivándorlás időszakában az Egyesült Államokba kitelepülők megközelítőleg egyharmada (29,2%) származott.²² Az érintett vármegyék többsége: Abaúj, Bereg, Borsod, Sáros

²¹ Puskás 1982. 99. o.

²² Uo. 98–101. o.

és Zemplén megjelenik az amerikai adatbázisban is a legtöbb katonát adó megyék listájában, bár nem kifejezetten magas számokkal, de a többi vármegyéhez képest aránylag valóban észrevehetően több főt adtak az amerikai hadseregnek. Érdekes eltérés az országos statisztikákhoz képest a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyeiek és a budapestiek magas aránya. A következő táblázat a születési vármegyék szerinti megoszlást mutatja.

Küldő vármegye	fő	Küldő vármegye	fő
Pest	152	Moson	5
Zemplén	52	Sopron	5
Abaúj-Torna	45	Ugocsa	5
Borsod	44	Veszprém	5
Sáros	30	Zólyom	5
Bereg	25	Alsó-Fehér	4
Szabolcs	16	Gömör és Kis-Hont	4
Ung	15	Nógrád	4
Temes	14	Somogy	4
Szepes	12	Szolnok	4
Trencsén	11	Turóc	4
Szatmár	10	Zala	4
Heves	9	Beszterce-Naszód	3
Nyitra	9	Bihar	3
Pozsony	9	Csanád	3
Torontál	9	Esztergom	3
Bács-Bodrog	7	Fejér	3
Hajdú	7	Hont	3
Máramaros	7	Hunyad	3
Győr	6	Komárom	3
Jász-Nagykun-Szolnok	6	Krassó-Szörény	3
Liptó	6	Nagy-Küküllő	3
Arad	5	Szeben	3
Baranya	5	Szilágy	3
Békés	5	Torda-Aranyos	3
Csongrád	5	Nincs adat	275

2. táblázat: A katonai szolgálatot teljesített
New York-i magyarok (888 fő) megoszlása születési vármegyéik szerint

Amint a 2. számú táblázatban jól látható, a New York állam területén élt magyar katonáknak több mint a fele (pontosan 57%-a) mindössze hat vármegyéből származott. Érdekes, hogy az ismert származási helyűek egynegyedét egy olyan vármegye adta, amely nem rendelkezett kimagasló elvándorlási mutatókkal. Ez volt Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye – ebbe Budapest is beletartozik –, ahonnan összesen 152 katona származott, vagyis a 888 fő 17%-a, az ismert származási helyűeknek pedig 25%-a. A további hat vármegye már tipikusabb „kivándorló megye”, mind az ország északi és északkeleti részében található: Abaúj-Torna (45 fő), Bereg (25 fő), Borsod (44 fő), Sáros (30 fő), illetve Zemplén (52 fő). Pest (és Budapest) után tehát Zemplén vármegye „küldte” a legtöbb katonát New York államnak. Zemplén megye jelentősége a „küldő” vármegyék sorában tehát vitathatatlan, ám ez kétes dicsőség. A környező megyékhez hasonlóan országos szinten a legmostohább természeti viszonyok, alacsonyabb gazdálkodási szint és a népesség gyengébb önellátási lehetőségei jellemezték. A Borovszky Samu szerkesztette *Magyarország vármegyéi és városai* című sorozat Zemplén vármegyéről szóló kötete így fogalmaz a kivándorlás súlyosságával kapcsolatban: „A mit mégis a legfájdalmasabb volt látni itthon: az az Amerikába való tömeges népvándorlás, mely ellen nyakra-főre intézte föliratait a kormányhoz a vármegye, de a baj nem gyógyult.”²³ A Zemplénből elvándorlóknak egyébként kb. 40%-a volt magyar nemzetiségű.²⁴ Ez a térség tehát országos szinten kimagasló arányban „küldte” az elvándorlókat Amerikába, és ahogy látható, az arányok kimutathatóak a New York államban élt, katonai szolgálatot teljesített 888 magyar bevándorló adataiból is.

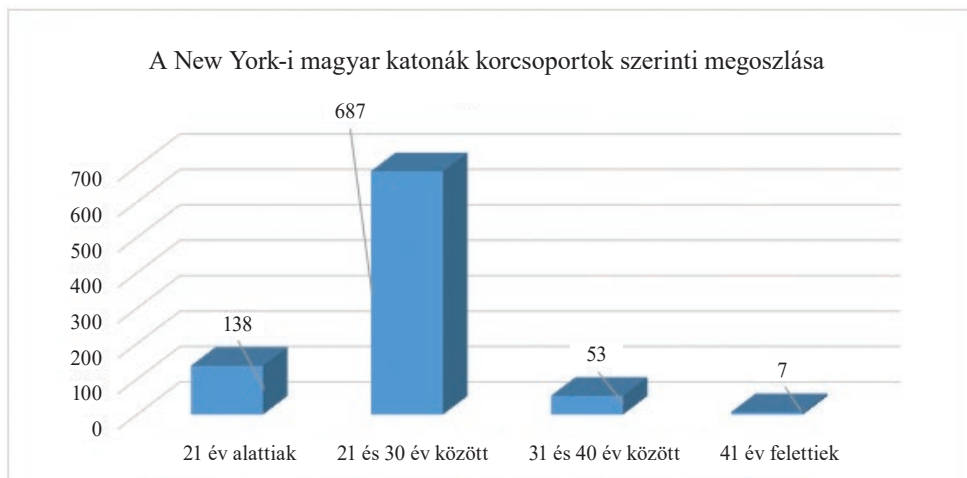
Aránylag nagyobb számú katona származott Szabolcs (16 fő), Ung (15 fő), Temes (14 fő), Szepes (12 fő), Trencsén (11 fő) és Szatmár (10 fő) vármegyékből. A többi megye tíznél kevesebb katonát adott New York államnak. Az országos elvándorlási statisztikai adatokkal való összevetésben a megnevezett vármegyék szinte teljes mértékben megfelelnek az általános ismereteinknek. Az északi-északkeleti vármegyék dominálnak, emellett kiemelkedik Pest-Pilis-Solt-Kiskun mint a legmagasabb számot hozó megye – ugyanakkor ez a kiemelkedés Budapestnek köszönhető. Országos szinten ugyan a főváros nem számított jelentős „küldő” településnek, hiszen az elvándorlási hajlandóság általában az ország legszegényebb, legrosszabb megélhetési kondíciókat mutató vármegyéiben volt a legmagasabb, New York esetében mégis nagyszámú budapesti születésű katonát találunk. Lehetséges, hogy a budapesti munkás kivándorlók számára vonzóbb lehetett a nagyvárosi lét, ami indokolhatta, hogy körükben nagyobb volt a letelepedési hajlandóság New York Cityben.

²³ Borovszky 1900. 511. o.

²⁴ Fejős 1980. 300. o.

A gyűjtött adatokból az is megállapítható, hogy a katonák több mint egyharmada (227 fő, 37%) volt városi születésű, többségük (105-en) Budapestről származtak. További városok, amelyek egy főnél több bevándorló katonát adtak az amerikai hadseregnek: Beregszász (5 fő), Debrecen (4 fő), Eger (2 fő), Eperjes (4 fő), Kisvárdra (5 fő), Lőcse (3 fő), Miskolc (8 fő), Munkács (3 fő), Pozsony (4 fő), Szeged (2 fő), Temesvár (6 fő), Ungvár (8 fő), Veszprém (2 fő).

A katonák életkorát illetően a 888 főből 885 esetében, tehát közel 100%-osan rendelkezésre állnak az adatok. A módszertani áttekintésben közölteknek megfelelően az alanyok életkora az elemzésben úgy értelmezendő, hogy pontosan mennyi idős volt, amikor a hadsereg kötelékébe lépett. Utólagos számítással ezeket az amerikai hadba lépéshez igazítottam, azaz a továbbiakban az életkort úgy kell érteni, hogy a katona ennyi idős volt 1917-ben. Az egységesítéshez minden életkor esetében azt a számot adtam meg, ahányadik évét az illető 1917 áprilisában betöltötte. Ebből a szempontból a legfiatalabb New York-i magyarok, akik szolgálatot teljesítettek, 17 évesek voltak, összesen 3 fő: Kovach Imre (Emery), Csizek Gusztáv (Gustave) és Lakatos Kálmán. A legidősebb az 52 éves, főhadnagyi rendfokozatban szolgált Moschkowitz Viktor volt. A 885 ismert korú katona átlagos életkora 24,8 év volt. A következő oszlopdiagramon a korcsoportok szerinti megoszlást kíséreltem meg átláthatóan ábrázolni.

Kitűnően látszik az ábrán, hogy a szolgálatot teljesítettek döntő többsége a 21 és 30 év közötti korcsoportból került ki. Ez 687 főt, azaz az ismert életkorúak 77,3%-át, a teljes létszámnak pedig 77,6%-át jelentette. Az arány országos összevetésben is megfelel a besorozottak többségének.²⁵ A 21 év alattiak 138-an voltak, ez 15,6%, ami szintén nem kirívó, ha a teljes hadsereg életkori statisztikáit vesszük alapul. A 21 év alatti magyarok között viszont nem a 18 évesek voltak a legfiatalabbak, hiszen 3 fő csak

²⁵ CRS 2020. 8. o.

a 17. életében járt. Az „idősebb” korosztályok ugyanakkor az előző kettőhöz képest elenyésző létszámban képviseltették magukat. 31 és 40 éves kor között 53 fő volt, ez a teljes létszám kicsit kevesebb mint 6%-a, 41 év fölött pedig mindössze heten teljesítettek szolgálatot. Nem meglepő, hogy közöttük találunk tiszteket, törzstiszteket is: a 7 főből 2 hadnagy, 1 százados, 2 pedig őrnagyi rendfokozatban szolgált.

Frontszolgálat és hátországbeli szolgálat a New York-i magyarok körében

A kutatásban magyarországi születésüként azonosított összesen 888 fő közül alig több mint egynegyed rész, 227 fő teljesített szolgálatot a „tengerentúlon”, vagyis ők voltak azok, akiket Európába hajóztak az AEF katonáiként. A többség, 661 fő, az Egyesült Államok területén maradt a háború teljes ideje alatt, vagy hátországbeli szolgálatot teljesítve (pl. kiképzőtáborokban, a parti őrségben szolgálva stb.), vagy pedig tartalékosként. Közülük legtöbben, 178-an a hagyományos módon, azaz a demobilizáció során szereltek le. 15 fő volt továbbszolgáló: hatan automatikus újraszolgálóként folytatták az aktív szolgálatot, kilencen pedig tartalékos állományba kerültek. Ez utóbbiak egészen addig maradtak tartalékosok, amíg hivatalosan meg nem szüntették az állandó reguláris hadsereg tartalékos állományát. Ez 1920. június 4-én következett be, tehát az ő esetükben ez a leszerelés dátuma.

Sajnos a frontszolgálatra vezényelt 227 fő kevesebb mint a felének, mindössze 91 főnek ismert a születési helye, közöttük viszont szintén megfigyelhetőek az országos elvándorlási statisztikák visszatükröződései. Jelentős számban Magyarország északkeleti részéből származtak: Abaúj-Torna, Borsod, Heves, Nógrád, Sáros, Trencsén, Zemplén vármegyéből összesen 30 fő. Budapest, illetve Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye majdnem ugyanennyit, 29 főt adott az Amerikai Expedíciós Erőknek.

Halálozások, sebesülések

New York állam összesen 40 222 katonát veszített a háború során (ez egyébként a legmagasabb szám az amerikai államok közül), amiben a halálos áldozatok mellett természetesen benne vannak a sebesültek és az ütközetben eltűntek, fogságba esettek, vagy bármi más módon szolgálatra alkalmatlanná váltak is.²⁶ Az itt ismertetett kutatás lehetőséget biztosít arra is, hogy megtudjuk, mennyi volt az áldozatok közül a magyar származású. Az adatbázisban helyet kapott 227 főnyi, tengerentúlon szolgált magyar közül mindösszesen 39-en szenvedtek könnyebb vagy súlyosabb (akár halálos) sebesülést. A következő táblázatban látható e 39 fő megoszlása a sebesülés súlyosságának alapján. A sebesülést szenvedettek között találjuk az elhunytakat is (kivéve a betegeket és egy öngyilkost), függetlenül attól, hogy ütközet során, vagy azon kívül szerezték-e a sebesülést.

²⁶ American War and Military Operations Casualties: Lists and Statistics. 32. o.

Sebesültek (fő)	Enyhe	Súlyos	Halálos	Ismeretlen
39	15	16	6	2

3. táblázat: A sebesülések foka és száma

A 39 főnyi, bevetés közben sebesülést szenvedett katonából 15-en enyhén (*slightly*), 16-an súlyosan (*severely*) sérültek meg. Mindössze 4 fő volt, akit ütközetben megöltek (*killed in action*): a Tiszaeszlárról származó Lajos Klein, a pozsonyi születésű Henry Miller, az ismeretlen születési helyű Louis Rosenfeld és a mezőtúri Charles Fenster. Ketten az ütközetben szerzett sebesüléseikbe haltak bele: John Mozes (születési helye nem ismert) és a munkácsi születésű David Klein. Szintén csak 2 esetet találhatunk, amelyben nem ismert a sebesülés foka (*degree undetermined*). A teljes adatbázisban összesen 10 halottat találunk, az ütközet következtében elhunytakon kívül vannak, akiknél betegség volt a halál oka, egy esetben pedig öngyilkosság is előfordult. A tíz elhalálozott New York-i magyar katona fontosabb adatai a 4. táblázatban láthatóak.

Név	Születési hely	Lakóhely	Halál oka
Farkas, David	Eger	NYC	influenza és tüdőgyulladás
Fenster, Charles	Mezőtúr	NYC	ütközetben elesett
Gauland, Antony	Törökbálint	NYC	tüdőgyulladás
Gellert, Ernest	N/A	NYC	öngyilkosság
Gross, Lajos L.	Kistelek	NYC	tüdőgyulladás
Klein, David	Munkács	NYC	ütközetben szerzett sebesülés
Klein, Louis A.	Tiszaeszlár	NYC	ütközetben elesett
Miller, Henry	Pozsony	NYC	ütközetben elesett
Mozes, John	N/A	Lackawanna	lőtt seb
Rosenfeld, Louis	N/A	Bronx (NYC)	ütközetben elesett

4. táblázat: Az AEF New York-i magyarjainak hősi halottai

Nem ütközetben ölték meg, de a frontszolgálat közben, tüdőgyulladás következtében veszítette életét a kisteleki származású Louis L. Gross, a törökbálinti Antony Gauland, illetve az egri születésű David Farkas. Utóbbi halálának oka a tüdőgyulladás mellett influenza is volt, időpontja 1919. február 5. Ez arra is enged következtetni, hogy a spanyolnátha-járvány vihette el.

David Farkas, azaz Farkas Dávid 1891. december 20-án született Egerben. A népes Farkas család szerepel az 1910-es szövetségi népszámlálási dokumentumokban. A családfő, Benjamin Farkas, 56 éves volt ekkor. Bevándorlásának időpontjaként 1906 szerepel a forrásban. Foglalkozása borkereskedő volt, és a saját vállalkozásában dol-

gozott.²⁷ 1913. január 27-én nyújtotta be kérvényét az amerikai állampolgárság megszerzésére, amit meg is kapott: 1917. június 5-én, a kötelező katonai sorozásra kitöltött regisztrációs lapján már amerikai állampolgárként tünteti fel magát. Az 1915-ös New York állami népszámlálásból is sokat megtudunk a Farkas családról. Ebben az évben a családfő, Benjamin már 62 éves volt, hat gyermekével élt egy háztartásban. Ő maga nem dolgozott, viszont a hat gyerek közül négyen igen. A legidősebb lány a 28 éves Helen volt, ő vezette a háztartást. A 26 éves Mary divattervezőként dolgozott, a legidősebb fiú, Bela pedig gépkezelő volt. A 21 éves David foglalkozása műszaki rajzoló volt, a 18 éves Louis eladóként dolgozott, a legkisebb testvér, a 16 éves Pauline pedig még tanult. Mindannyian amerikai állampolgárok voltak. Kiderül az is, hogy Benjamin 11 éve, vagyis 1904 óta élt az Egyesült Államokban. Őt elsőként Mary lánya követte, nála 10 év szerepel az USA-ban töltött évek számát jelző rubrikában. Az összes többi gyerek 9 éve élt az országban, tehát ők 1906-ban vándorolhattak ki.²⁸ David Farkas 1917. december 7-én került besorozásra, és a 152. számú kiképző „depot” dandárban kezdte meg az alaki képzést Camp Uptonban, New York államban. 1918 márciusában vezényelték a tengerentúlra – azaz Európába – a 302. gyalogezred „D” századának közlegényeként, ahol az ezredzenekar tagja volt. Az adatok alapján Farkas lehetett az egyetlen olyan magyar katona, aki szolgált az AEF-ben, és vélhetően a spanyolnáthának esett áldozatául.

A táblázatból kiemelendő még Gellért Ernő, akinek különös esetével talán érdemes bővebben foglalkozni. Ő volt az egyetlen az egész anyagban (tehát nem csak az aktívan szolgálók között), akinél öngyilkosság volt a halál oka. Ernest Gellert 1895. január 12-én született. Az amerikai hadba lépés és a sorozás idején 22 éves volt. A kötelező regisztráción részt vett ugyan, de harcolni semmi esetre sem szándékozott, ugyanis lelkes szocialista volt. A szolgálati adatlapja szerint 1917. október 10-én rukkolt be, majd alaki kiképzése után a parti tüzérséghez került, de mint utólag kiderült, pacifista nézeteire hivatkozva rendszeresen megtagadta az aktív szolgálatot. Az adatlapról annyi tudható meg, hogy 1918. április 8-án lövésből eredő halálos sebesülés miatt elhunyt. A halál okaként az öngyilkosságot írták be. Az ügy gyanús körülményei miatt a család ügyvédhez fordult, a felállított vizsgálóbizottság a következő jelentéssel zárta le az ügyet: „Gellért egy töltetlen fegyvert vett le a polcról és megtöltötte azt. Halálát önmaga által okozott lövés okozta. A golyó a mell baloldalán hatolt be a testbe és a bal váll alatt jött ki a hátán. [...] A bizonyítékok szerint Gellért ágyán ült és a ravaszt egy kis bot segítségével húzta meg.”²⁹ Hosszas nyomozás után sem sikerült azonban érdemi választ kapniuk

²⁷ Thirteenth Census of the United States, 1910. NARA Microfilm Publication T624. Roll 1039, FHL 1375052.

²⁸ NYSA State Population Census Schedules, 1915, Election District 01, Assembly District 26, New York (New York County). 6. o.

²⁹ *Gellért Hugó: Visszapillantás. Amerikai Magyar Szó*, 1977. november 10. (43. sz.) 11. o.

arra, hogy mi is történt a minden jel szerint életvidám, bár valóban erősen háborúellenes fiatalemberrel.³⁰

Az öngyilkosság tehát egyedi eset volt a hadseregben szolgált New York-i magyarok körében, és ahogy láthattuk, valószínűleg pszichológiai probléma állhatott a háttérben, bár nem lehet biztosan állítani, hogy tényleg öngyilkosság történt. Általánosságban az első világháború idején az amerikai hadseregen belül 100 000 főre 21 öngyilkosság jutott 1917-ben, és még ennél is kevesebb, mindössze 15–17 fő 1918-ban³¹ – ezek egyike volt Gellért is. Az öngyilkosság tehát nem volt gyakori a háború alatt, Gellért gyanús körülmények között bekövetkezett halála illeszkedik az amerikai hadsereg általános statisztikáiba is.

A hátorszáiban szolgáltak

A 888 főből 661-en a hátorszáiban maradtak és szolgáltak hosszabb-rövidebb ideig a háború időszaka alatt, illetve sokan már 1914 előtt is. Az említett 1917-es Selective Service Act következtében ellenséges idegennek minősített személyek a „kormányzat kényelme érdekében” felmentést kaptak a szolgálat alól, és azonnali hatállyal leszerelhettek. A 661 fő közül 119-en éltek ezzel a lehetőséggel, ők folyamatosan szereltek le 1917 és 1918 folyamán is, az utolsó 1918. december 9-én. Érdekes, hogy 1917-ben mindössze négyen szereltek le ellenséges idegenként, a többiek mind 1918-ban tették ezt. A hadsereg kötelékében maradt 542 fő esetében, hozzáadva a 227 főt, akik az expedíciós haderőben szolgáltak, bizonyosnak tűnik, hogy ez az összesen 769 fő az a létszám, amelyről lényegében kimondható, hogy az Egyesült Államok szolgálatára elkötelezett katonákról van szó. Amint látni fogjuk, később voltak közöttük dezertőrök, de ezek azok a katonák, akik nem használták ki a felmentés hivatalos lehetőségeit.

A hátorszáiban maradt 542 fő jelentős része (465) a kiképzőtáborokban töltötte a háború nagy részét, tartalékos állományban. A többiek között konyhai és kórházi dolgozókat, gépészeket, zenészeket, illetve a parti őrségben (New York mellett New Jersey államban) szolgálókat találunk. Ebből a „tömegből” nehéz kiemelni bárkit is. Egy „kakuktktojást” talán érdemes megemlíteni, ő Helen Friedman, az egyetlen nő az adatbázisban szereplő állományban. Friedman 1890. november 1-jén született Budapesten, 1907 körül vándorolt ki Amerikába. Egészségügyi dolgozóként önkéntesnek jelentkezett, amikor az USA hadba lépett, de csak a háború vége előtt nem sokkal, 1918. október 30-án kapta meg a behívólevelét aktív szolgálatra. Frontra természetesen nem került, igen valószínű, hogy a hazaérkező sebesültek ápolásához szükséges kapacitás növelése okán hívhatták be. 1919. június 30-án visszakerült tartalékos állományba,

³⁰ Ambrus 2022. 134–137. o.

³¹ Smith et al. 2019.

de nem szerelt le, még a demobilizációkor sem. Friedman nővér ezáltal egyetlen magyar nőként a kevés továbbszolgáló egyike volt.

Más okból érdemes említésre a szintén kizárólag a hátországban szolgált közlegény, Guttman Adolf. Gellért Ernőhöz hasonlóan, róla is részletesebben megemlékeztem egy 2022-ben megjelent tanulmányomban.³² Guttman volt az egyetlen olyan amerikai magyar katona az adatbázisban, akiről bizonyítható, hogy visszavándorolt Magyarországra, ez azonban végzetes döntésnek bizonyult. A kisvárdai Jaross-lista szerint ugyanis Guttman Adolf – családjával együtt – 1944. július 15-én halt meg Auschwitzban.³³ Ez annak fényében különös, hogy az első világháborús szolgálat könnyített formában tette lehetővé a bevándoroltak számára az állampolgárság megszerzését.³⁴ A zsidók New Yorkba történő bevándorlása az 1880-as évektől vett nagyobb lendületet, a 20. század elején szinte szárnyalásba kezdett, majd 1950 körül érte el a csúcst, amikor kb. 2 millió zsidó élt a városban, mintegy egynegyedét adva New York lakosságának.³⁵ Ennek megfelelően megszerveződött a városban a zsidó kulturális és szociális intézményrendszer, és kialakultak a nagyobb közösségek is a Lower East Side-on, vagy épp Brooklynban.³⁶ Ezeknek az embereknek a zöme hamar amerikai állampolgárrá is vált. Maga Guttman 1910-ben, tehát épp ebben a szárnyaló időszakban érkezett Amerikába. Róla is ismert, hogy be is nyújtotta a honosításra vonatkozó dokumentumokat. Amerikai állampolgárként könnyedén megúszhatta volna a második világháború borzalmait, ám valami – a kutatásban eddig nem feltárt – okból mégis Magyarországon érte a német megszállás időszaka.

Az aktív szolgálat elhagyása

A szolgálat elhagyásának számos módja volt. Alapvetően ilyen volt az általános leszerelés, a szolgálati idő lejárta, vagy a szolgálat okafogyottá válása. Minden ilyen esetben a katonák zöme *honorable discharge*-ban részesült, azaz „nem méltatlanságból” szerelt le. Méltatlanságból (*dishonorably*) aránylag kevesen szereltek le, általában olyanok, akik valamilyen bűncselekményt követtek el szolgálatteljesítés közben. A magyarok esetében az *enemy alien* státusra való hivatkozással is sokan szereltek le. A törvény szerint³⁷ ők nem részesültek *honorable discharge*-ban. Voltak olyanok is, akik azonnali továbbszolgálat (*immediate re-enlistment*) mellett szereltek le. Gyakori

³² Ambrus 2022. 137–139. o.

³³ A kisvárdai Jaross-lista MS Excel táblázat formájában elérhető a Nyíregyházi Zsidó Hitközség honlapján található Soá-adatbázis részeként. http://sofar-ujtag.hu/?page_id=548 (A letöltés időpontja: 2021. március 12.)

³⁴ Ford 2001. 63. o.

³⁵ Prebuk 2015. 185. o.

³⁶ Uo. 187. o.

³⁷ The Uniform Code of Military Justice (UCMJ) az a jogi keretrendszer, amely a mindenkori amerikai hadsereg működését, szervezetét – ezekkel együtt a leszerelés menetét – és annak dokumentálási szabályait is meghatározza.

leszerelési ok volt, különösen a frontszolgálatot teljesítettek körében, az SCD (*Service-Connected Disability*). Ők szolgálat közben elszenvedett sebesülés miatt szereztek valamilyen testi fogyatékosságot. Természetesen nekik járt az *honorable discharge*. Sokakat az aktív szolgálatból tartalékos állományba helyeztek (*furloughed to reserve*), ők vagy továbbszolgálók maradtak, vagy a tartalékos szolgálat eltörlése után, egységesen 1920. június 4-én kapták meg leszerelési papírjaikat. Néhány fő leszerelésére családi ok miatt került sor, ilyen esetben a *dependency* szót írták az absztraktkártyára. Ennek magyarázata az, hogy a Selective Service törvény szerint felmentést kaphatott a szolgálat alól az, akinek eltartandó (*dependent*) családtagjai voltak, ez pedig nemcsak a frissen regisztrálókra, hanem akár az aktív szolgálatos katonákra is vonatkozhatott, például ha időközben gyerekük született. Kisebb számban történt még leszerelés azzal az indokkal, hogy lejárt a szolgálati ideje (*Expiration of Term of Service, ETS*), illetve hadbíróági végzés miatt (*General Court-Martial Order, GCMO*), vagy dezertálással. Természetesen akkor is leszerelték, ha a katona életét vesztette – ilyenkor a neve mellé KIA (*killed in action*), vagy egyszerűen csak halál (*death*) megjegyzés került.

Az anyagban 12 olyan személy került elő, aki 1917 és 1919 között dezertált. Ezek a személyek mind közlegények voltak (*private vagy private 1st class*), ketten közülük emellett szakácsok. Egyikük sem harcolt Európában, azaz kizárólag hátszországban szolgált katonákról van szó. 1917 folyamán 6 fő, 1918 folyamán pedig 3 fő dezertált, de az 1919-es évre, tehát már a fegyverszünet megkötése utánra is jutott 2 dezertőr. Érdekeség, hogy ketten ugyanazon a napon, 1917. május 7-én dezertáltak: a Szolnok-Doboka vármegyei Kecskésről származó Janowic Miklós és az ismeretlen születési helyű Matias (Mátyás?) Nándor.

További öt fő volt, aki GCMO, azaz hadbíróági végzés miatt fejezte be pályafutását a hadseregnél. Közülük egy fő, Peter Gehl az AEF kötelékében szolgált, a többiek mindannyian a hátszországban. Esetükben a vizsgált anyagokból sajnos eddig nem derült ki, hogy milyen okból kerültek hadbíróóság elé. Erre a kérdésre az amerikai Nemzeti Levéltár 153-as jelzetű Court-Martial Case Files forrás csoportjában³⁸ található választ, amely egyelőre nem képezte a kutatás részét.

Tisztek, törzstisztek

Az anyagban vizsgált 888 főből összesen 131 volt, aki eljutott az őrmesteri rendfokozatig, ebből 39 az AEF-ben, 92-en pedig a hátszországban. Húszan szolgáltak tiszti rendfokozatban (hadnagyok és főhadnagyok, azaz 2nd és 1st lieutenant), két magyar katona pedig törzstiszt, egész pontosan őrnagy (*major*) volt. Mindenképpen érdemes bővebben

³⁸ NARA Record Group 153: Office of the Judge Advocate General of the Army, Court-Martial Case Files, 1809-1917. ID 5916762.

foglalkozni ezzel a huszonnégy fővel. Az 5. táblázat tartalmazza a tisztek rangfokozat szerinti megoszlását és a hozzájuk kapcsolódó néhány fontosabb információt.

Családnév	Keresztnév	Rendfokozat	Születési idő	AEF
<i>Feher</i>	<i>Anthony</i>	hadnagy	1883. 11. 22.	
Kazamek	George	hadnagy	1883. 02. 28.	igen
<i>Niedenuhr</i>	<i>Francis William</i>	hadnagy	1885. 03. 29.	
<i>Regula</i>	<i>Albert Stephen</i>	hadnagy	1892. 12. 21.	igen
<i>Vida</i>	<i>Frank Jr</i>	hadnagy	1894. 03. 04.	igen
<i>Weiss</i>	<i>Julius</i>	hadnagy	1879. 03. 21.	igen
<i>Zacsovics</i>	<i>Tibor</i>	hadnagy	1881. 04. 13.	igen
Davis	Eugene	főhadnagy	1886. 12. 03.	
Falk	Henry Charles	főhadnagy	1889. 01. 04.	
Gerendasy	Julius	főhadnagy	1892. 06. 16.	
<i>Reinert</i>	<i>Joseph Charles</i>	főhadnagy	1894. 06. 02.	
Tirman	Samuel	főhadnagy	1879. 04. 25.	
Bellony	Alexander M.	százados	1878. 09. 05.	
Gyulich	Ladislaus	százados	1894. 06. 16.	
Kaba	John	százados	1883. 02. 15.	igen
Katz	Henry	százados	1891. 09. 03.	igen
Kremer	Geza	százados	1872. 02. 20.	
Maguth	John	százados	1869. 04. 21.	
<i>Mika</i>	<i>Geza Henry</i>	százados	1891. 11. 04.	igen
Weiss	Bernath	százados	1886. 12. 15.	igen
Altman	Emil	őrnagy	1872. 01. 01.	
Moschcowitz	Alexis Victor	őrnagy	1865. 04. 25.	

5. táblázat: Tiszti és törzstiszti rendfokozatokban szolgált New Yorkerek

A 20 tiszti állományú fő közül heten hadnagy, öt főhadnagy, nyolcan pedig századosi rangban szolgáltak. Megjegyzendő, hogy nem mindenki ebben a rendfokozatban szolgálta végig a háborút. Akadt közöttük olyan, akit tartalékos állományból hadnagyként aktiváltak, de már századosként szerelt le. A kinevezések, beosztások időnként változtak, volt például, akit hadnagyként való aktiválása után szinte azonnal századosi kinevezésbe helyeztek. 11 volt közöttük olyan, akinek korábbi katonai tapasztalata volt, illetve aktívan szolgált már a hadba lépés, vagy akár a háború kezdete előtt is. Őket kijelölték a világháborús szolgálatra (*appointed*), vagyis a már meglévő helyett kaptak új feladatot a háború idejére. A táblázatban neveik dőlt betűvel szerepelnek. A legidősebb

közöttük a Szepes vármegyei Iglón, 1869. április 4-én született John Maguth százados volt, a legfiatalabb pedig az 1894. június 16-án, Budapesten született Ladis[laus] Gyulich. A többieket iskolai végzettségüknek megfelelően hívták be tisztként, mint például Bernath Weisst és Emil Altmant, akik orvosok voltak.

Kilenc tiszt került a tengerentúlra, öten hadnagyi, négyen századosi rendfokozatban. A hadnagyok közül Frank Vida Jr-ról az amerikai magyarság közismert kutatója, Vasváry Ödön feljegyzései között is található információ. Vida 1894. március 4-én született Magyarországon. 1916. június 19-én lépett be az amerikai hadseregbe önkéntesként, és később egészen az őrnagyi rendfokozatig jutott. Szolgálatiért megkapta a Bíbor Szív (*Purple Heart*)³⁹ és a „kiemelkedő szolgálat keresztje” (*Distinguished Service Cross*)⁴⁰ kitüntetést is.⁴¹ Vida azon kevesek közé tartozott az adatbázisban szereplő katonákon belül, akik hivatásos katonaként szolgáltak. Az 1941-es Army Registerben olvasható adatai szerint 1920 júliusában főhadnaggyá, 1925 januárjában századossá, 1935 augusztusában őrnaggyá léptették elő.⁴² Az 1930-as népszámlálási adatok szerint a katonatisztként dolgozó Vida továbbra is New Yorkban élt, négy gyermeke volt, felesége Mississippi államból származott. Anyanyelvként a magyart adta meg.⁴³

A két őrnagyról, Emil Altmanról (más forrásban Altmann Emil) és Alexis Victor Moschcowitzről (más forrásban Moskovics Viktor/Gyöző) pár életrajzi adaton kívül nem sok derül ki az eddig fellelt forrásokból. Egyikük sem szolgált a tengerentúlon, korábbi katonai tapasztalataik furcsamód nem ismertek, illetve a továbbszolgálók között sem találkozhatunk a nevükkel.

4. kép: Bernath Weiss százados igazolványképe⁴⁴

Az AEF-ben szolgált tisztek sorából kiemelendő Bernath Weiss százados. Róla sokkal többet tudhatunk meg, mint például Frank Vidáról, legfőképpen a háborút követően teljesített fontos feladatai miatt. Ő volt az az amerikai (magyar) százados, aki a háború után a Halstead-misszió⁴⁵ tagjaként vett részt a Tanácsköztársasággal folyta-

³⁹ A Purple Heart-ot (Bíbor Szív) bármilyen ellenséges erő elleni harci cselekményben szerzett sebesülésért, vagy posztumusz módon hősi halálért ítélik oda.

⁴⁰ A Distinguished Service Cross a katonának az ellenséggel való fegyveres összecsapás során tanúsított kiemelkedő bátorságáért és élete kockáztatásáért ítéltető oda.

⁴¹ Vasváry V2:54.

⁴² U.S. Army Register 1941. 872. o.

⁴³ Fifteenth Census of the United States, 1930. NARA Microfilm Publication T626.

⁴⁴ <https://www.findagrave.com/memorial/76179893/bernath-weiss/>

⁴⁵ A Halstead-misszió az Albert Halstead vezette hivatalos amerikai külügyi delegáció volt, amely a májusban visszahívott Coolidge-missziót váltotta. Célja a magyarországi helyzet feltárása, a békekötés előkészítése volt. Kitűnően foglalja össze a témát Magyarics 1997. és Glant 2020. A Coolidge-misszióval kapcsolatban bővebben lásd Peterecz 2019.

tott tárgyalásokon, ő maga személyesen Kun Bélával is tárgyalt. Az általa írt jelentésben – amit az USA külügyminisztériumának hivatalos történelmi weboldalán (Office of the Historian) eredetiben is elolvashatunk – Weiss képet ad a magyarországi viszonyokról, a Vörös Hadsereg állapotáról, és azt is megjegyzi, hogy a proletárdiktatúrának nincs különösebben széles társadalmi támogatottsága Magyarországon.⁴⁶

Egészen más szempontból, de szintén említést érdemel – nem melleleg hasonló részletességgel feltárható – Zacsovics Tibor hadnagy életpályája. Ő sem a haditetteivel, sem pedig a háború utáni jelentős tevékenységével nem járult hozzá a magyarok hírnevének öregbítéséhez, épp ellenkezőleg. A több százezer koronás család, sikkasztás elkövetése után kivándorolt Zacsovics a hatóságok elől Amerikába szökő svindlerrek – történetírásunk előtt már jól ismert – jelenségének eklatáns példája. Mindkettőjük bővebb életrajzát közöltem 2022-ben megjelent tanulmányomban.⁴⁷

A tisztok és törzstisztek között tehát sokszínű társaságot találunk, akadt közöttük hivatásos katona, magas tisztséget minden bizonnyal végzettsége miatt kapott, magyar nyelvtudása okán komoly „nagypolitikai” folyamatban részt vett – ám katonai karrierben láthatóan nem gondolkodó – orvos, és a törvény elől Amerikába menekült szélhámós is. A rendelkezésre álló forrásokból alapvetően nem látható olyan „mintázat”, amely alapján meghatározhatnánk a „tipikusnak” mondható magyar katonatiszti karriert az első világháborús Amerikában.

Összegzés

Az amerikai hadseregben az első világháború idején szolgálatot teljesített magyar katonák társadalomtörténelmi vizsgálata során a New York államban élt katonákkal kapcsolatos eredményeket igyekeztem összefoglalni ebben a közleményben. A 888 főt számláló, többszörös szűrésen átesett lista sokféle adatot tartalmaz, ám ezek egyenlőtlenül oszlanak meg. Bizonyos katonák pályája nagy részletességgel megismerhető, másokéval szinte csak a szolgálat ténye és a magyar származás ismert. A lakóhelyül szolgált állam, New York adott volt a vizsgálatban, szinte minden másban viszont sokféle szóródást tapasztalhatunk. Az ismert származási helyek általánosságban megfeleltethetőnek tűnnek az országos elvándorlási statisztikáknak, azaz a New Yorkból az amerikai hadseregbe került magyar katonák származása összességében hasonlítható az elvándoroltak származásához – legalábbis a vármegegyék szintjén.

Kérdésként merülhet fel a fentiek után, hogy következtethetünk-e valamiféle összefüggésre a magyarországi származási hely és az amerikai hadseregben való szolgálatra hajlandóság között. Kik lehettek azok, akik erősebb késztetést éreztek arra, hogy

⁴⁶ Bernath Weiss százados jelentése Albert Halsteadnek. Bécs, 1919. július 10. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv12/d235> (A letöltés időpontja: 2023. január 1.)

⁴⁷ *Ambrus* 2022. 124–134. o.

amerikai katonákként térjenek vissza Európába a központi hatalmak ellen harcolni? E kérdésekre az ismert adatok alapján nehéz választ adni. A peremterületekről érkező nemzetiségi bevándorlók – szlovákok, csehek, románok, szerbek – esetében persze a válasz egyértelmű: számukra az amerikai hadsereg a nemzetállami törekvéseik sikerének zálogát jelenthette. A vizsgálat azonban magyarokra (magyar nemzetiségűekre, anyanyelvűekre) szorítkozik. Esetükben vélhetően nincs olyan indok – származásnak bárhol is a Magyar Királyság területéről –, amely miatt jobban, vagy éppen kevésbé lettek volna hajlamosak katonai szolgálatot vállalni az Egyesült Államokban. A korabeli amerikai magyar sajtóból megismerhető⁴⁸ elmélet – mely szerint a központi hatalmak esetleges veresége Magyarország önállósulását jelentené – található híveket magának az amerikások között, akik akár emiatt is vállalkozhattak a katonai szolgálatra. Ennek azonban ez idáig nem találtam nyomát semmilyen forrásban, és – bár néhány egyéni esetben előfordulhatott – nincs ok annak feltételezésére, hogy ez szélesebb körben „a német imperializmus elleni” harcra sarkallta volna az amerikai magyarokat. A sorozási regisztrációs adatlapok elemzése során vizsgált felmentéskérések⁴⁹ viszonylag alacsony számára sem tűnik ez kielégítő magyarázatnak, sokkal valószínűbb, hogy azért nem kértek sokan felmentést, mert tudatában voltak annak, hogy nem lesz rá szükségük – családi állapotuk miatt kevésbé volt valószínű a behívásuk, viszont behívás esetén még mindig azonnal mentesülhettek ellenséges idegen státusukra való hivatkozással.

A korcsoportok tekintetében is az elvártnak megfelelő eredmények láthatók: döntő többségben 21 és 30 év közötti magyar katonák szolgáltak az amerikai haderőben, és – szintén illeszkedve az elvárásainkhoz – többségükben az őrmesternél alacsonyabb rendfokozatban. A tisztek illetve törzstisztek száma igen alacsony volt, arányaiban megfelel annak a csökkenő tendenciának, ami az USA-ban katonaként szolgáló magyarok között a függetlenségi háborútól kezdődően a 19. század háborúin keresztül kimutatható: ahogy nőtt az Amerikában élt magyarok száma, úgy nőtt a hadseregben szolgálók aránya is. Viszont ezzel együtt az alacsony rendfokozatban szolgálók döntő többségbe kerültek – miközben a 19. században még többségben voltak köztük a tisztek és törzstisztek. Érdekes volt még megfigyelni azt is, hogy a vizsgált 888 főből mindössze egyet találtam a forrásokban, aki visszavándorolt Magyarországra a háború után. Ez szintén jól beleillik abba a képbe, hogy a háborút követően a visszavándorlási kedv hirtelen megugrása helyett az amerikai állampolgárság megszerzésének növekedését és Magyarországon újabb elvándorlási hullám kezdetét figyelhetjük

⁴⁸ Ezzel a kérdéssel doktori disszertációmban foglalkozom nagyobb terjedelemben.

⁴⁹ Ennek egy 1198 fős mintán végzett kutatásban jártam utána, melynek eredményeit a Nagy Háború Blogon tettem közzé. A cikk elérhető itt: https://nagyhaboru.blog.hu/2020/07/23/az_amerikas_magyarok_indokai_a_sorozat_elkerulesere_az_1917-es_regisztracio_idejen (A letöltés időpontja: 2023. január 1.)

meg, aminek csak az 1921-es és 1924-es korlátozó törvények szabtak gátat.⁵⁰ Ennél fogva nem meglepő, hogy a teljes anyagból mindössze egyetlen személy választotta a visszaköltözést. Az már csak a sors csúnya fintora, hogy ezért a döntésért borzasztó árat kellett fizetnie Guttman Adolfnak és családjának a holokauszt idején.

Még egy témakör lett volna részletezésre érdemes, ez pedig a foglalkozással kapcsolatos elemzés, illet azonban a források sajnos nem tettek lehetővé. Az alapforrások nem tartalmazták ezt az adatot, a további, kiegészítő forrásokban végzett kutatásból pedig nem sikerült elegendő személyről erre vonatkozó információt összegyűjteni ahhoz, hogy abból érdemi következtetést lehessen levonni. A meglévő ismeretek viszont nem mutatnak korrelációt az elvándorlók gazdasági, társadalmi háttere és az amerikai hadseregben való szolgálat között.

A tanulmány készülő folytatásában szigorúbban vett hadtörténeti elemzést fogok közölni. Ebben azokkal az alakulatokkal foglalkozom, amelyekben az AEF kötelékében Európába hajózott 227 fő szolgált, illetve végig kívánom követni, hogy az amerikai magyar katonák pontosan milyen hadműveletekben vettek részt.

BIBLIOGRÁFIA, RÖVIDÍTÉSEK

- Ambrus* 2018. *Ambrus László*: Magyar „doughboyok” az első világháború amerikai hadseregében – egy prozopográfiai kutatás jelene és jövője. *Hadtörténelmi Közlemények*, 131. (2018) 3. sz. 735–756. o.
- Ambrus* 2022. *Ambrus László*: Esettanulmányok az első világháborúban szolgált New York-i magyar katonák köréből. In: Magyar katonák a világ tájain – Idegen hadakban. Szerk. *Ambrus László – Rakita Eszter*. Eger. 2022. 121–140. o.
- Ambrus – Rakita* 2021. *Ambrus László – Rakita Eszter*: „A világ város mulatós zajába Egyházközséget alapítani” – Perényi László Heves megyei pap New Yorkban töltött évei. In: Akit Clío elbűvölt. In honorem Romsics Ignác. Szerk. *Pap József – Verók Attila*. 2005. 9–23. o.
- Borovszky* 1900. *Borovszky Samu*: Magyarország vármegyéi és városai. Zemplén vármegye. Budapest, 1900. <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0026/21.html> (A letöltés időpontja: 2019. március 3.)

⁵⁰ Immigration Quota Act of 1921, ill. Immigration Act of 1924. Az utóbbi pl. 473 főre korlátozta az egy évben Magyarországról befogadható bevándorlók számát.

- CRS 2020. Congressional Research Service: American War and Military Operations Casualties: Lists and Statistics. Washington, DC, 2020.
- Davenport* 2005. *Davenport, Matthew J.*: First Over There. The Attack on Cantigny, America's First Battle of World War I. New York, 2005. (E-book)
- Fejős* 1980. *Fejős Zoltán*: Kivándorlás Amerikába a Zemplén középső vidékéről. In: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 19. Szerk. *Szabadfalvi József*. Miskolc, 1980. 293–327. o.
- Ford* 2001. *Ford, Nancy Gentile*: Americans All! Foreign-born Soldiers in World War I. College Station (TX), 2001.
- Glant* 2020. *Glant Tibor*: Segélyezés és politika. A kétoldalú amerikai–magyar kapcsolatok kialakítása 1919-ben. *Századok*, 154. (2020) 3. sz. 495–518. o.
- Magyarics* 1997. *Magyarics Tamás*: Amerikai missziók a Magyar Tanácsköztársaság idején. *Múltunk*, 42. (1997) 1. sz. 3–38. o.
- NARA National Archives and Records Administration
- NYSA New York State Archives (Albany, NY)
- Peterecz* 2019. *Peterecz Zoltán*: 100 éve történt. A magyarországi és erdélyi helyzet amerikai szemszögből – 1919. január–február. *Aetas*, 34. (2019) 1. sz. 54–66. o.
- Prepuk* 2015. *Prepuk Anikó*: A betegsegélyező egyletek és az önképzőkörök szerepe a magyar zsidó kivándorlók integrációjában New York Cityben a 20. század első felében. In: Zsidók és keresztények az évszázadok sodrában. Interpretációk egy témára. Szerk. *Horváth Zita – Sz. Halász Dorottya*. Miskolc, 2015.
- Puskás* 1982. *Puskás Julianna*: Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban. Budapest, 1982.
- Puskás* 2000. *Puskás, Julianna*: Ties That Bind, Ties That Divide: 100 Years of Hungarian Experience in the United States. New York, 2000.
- Slotkin* 2013. *Slotkin, Richard*: Lost Battalions. The Great War and the Crisis of American Nationality. New York, 2013.

- Salyer* 2004. *Salyer, Lucy E.*: Baptism by Fire: Race, Military Service, and U. S. Citizenship Policy, 1918–1935. *The Journal of American History*, 91. (2004) 3. sz. 847–876. o.
- Smith et al.* 2019. *Smith, Jeffrey Allen et al.*: A Historical Examination of Military Records of US Army Suicide, 1819 to 2017. *Jama Network Open* (2019). <https://jamanetwork.com/journals/jamanetworkopen/fullarticle/2757484> (A letöltés időpontja: 2024. március. 12.
- U.S. Army Register 1941. United States Adjutant General’s Office: Official Army Register. Washington, D. C. 1941.
- Vasváry
Vida 2013. Vasváry-gyűjtemény, Somogyi Könyvtár, Szeged.
Vida István Kornél: Hungarian Americans. In: *Ethnic and Racial Minorities in the U. S. Military*. Vol. I. A–L. Ed. *Alexander M. Bielakowski*. Santa Barbara (CA), 2013.
- Wilson* 2014. *Wilson, Ross J.*: New York and the First World War. *Shaping an American City*. New York, 2014.

László Ambrus

HUNGARIAN NEW YORKERS SERVING UNCLE SAM
DURING THE FIRST WORLD WAR
Prosopographical Characteristics
(Summary)

The United States of America entered the First World War on 6 April 1917. A total of 4 million men were drafted into the US armed forces under the Selective Service Act, and by the summer of 1918 some 2 million of them were in Europe, fighting primarily on the Western Front. It is estimated that there were approximately 3,000 first- or second-generation Hungarian immigrants in the ranks of the US armed forces (Army, Navy, National Guard and Reserves).

This paper examines a group of Hungarian Americans who lived in New York State and served in the American Army during World War I. The research identified 888 Hungarian New Yorkers serving in the US military, 227 of them fighting in combats in France. The present prosopographical study seeks to explore the main characteristics of this group from a social historical perspective, namely their place of origin and residence, their age distribution, whether they served in the hinterland or at the front, and how they left active service. The work highlights officers and staff officers, as well as soldiers of Hungarian descent who were wounded or died heroically in the course of their service in the American Army.

László Ambrus

UNGARN IN NEW YORK IM DIENST VON UNCLE SAM
ZUR ZEIT DES ERSTEN WELTKRIEGS
Prosopographische Merkmale

(Resümee)

Am 6. April 1917 traten die Vereinigten Staaten von Amerika in den Ersten Weltkrieg ein. Im Rahmen des Systems, begründet durch den Selective Service Act, der eine allgemeine Wehrpflicht vorsah, wurden insgesamt 4 Millionen Männer zu den US-Streitkräften eingezogen. Bis zum Sommer 1918 befanden sich etwa 2 Millionen von ihnen in Europa und kämpften hauptsächlich an der Westfront. Schätzungsweise 3.000 ungarische Einwanderer der ersten oder zweiten Generation waren in den Reihen der US-Streitkräfte (Armee, Marine, Nationalgarde und Reserve).

In dieser Studie wird eine Gruppe ungarischstämmiger amerikanischer Soldaten aus dem Bundesstaat New York untersucht, die im Ersten Weltkrieg dienten. Im Rahmen der Untersuchung konnten 888 Personen ermittelt werden, die als New Yorker Ungarn in den US-Streitkräften dienten, 227 von ihnen in Kampfeinheiten in Frankreich. In der vorliegenden prosopographischen Studie sollen die wichtigsten Merkmale dieser Gruppe von 888 Personen aus einer sozio-historischen Perspektive untersucht werden, z. B. ihr Herkunfts- und Wohnort, ihre Altersverteilung, ihr Dienst im Hinterland oder an der Front und die Art und Weise, wie sie aus dem aktiven Dienst ausschieden. Besondere Aufmerksamkeit gilt den Offizieren und Unteroffizieren sowie den Soldaten ungarischer Abstammung, die während ihres amerikanischen Wehrdienstes verwundet wurden oder den Heldentod starben.

László Ambrus

DES HONGROIS DE NEW YORK AU SERVICE DE L'ONCLE SAM
PENDANT LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE
Caractéristiques prosopographiques

(Résumé)

Les États-Unis d'Amérique sont entrés dans la Première Guerre mondiale le 6 avril 1917. Au total, 4 millions d'hommes ont été enrôlés dans les forces armées américaines en vertu du *Selective Service Act* autorisant la conscription générale. À l'été 1918, quelque 2 millions d'entre eux se trouvaient en Europe, combattant principalement sur le front occidental. On estime à environ 3 mille le nombre d'immigrés hongrois de première ou de deuxième génération dans les forces américaines (armée, marine, Garde nationale et réserve).

Cette publication examine le groupe de soldats américains d'origine hongroise résidant dans l'État de New York et enrôlés durant la Première Guerre mondiale. Les recherches ont permis d'identifier 888 Hongrois de New York qui ont servi dans les forces armées américaines, dont 227 dans des unités de combat en France. La présente étude prosopographique vise à explorer les principales caractéristiques de ces 888 personnes d'un point de vue socio-historique, telles que leur lieu d'origine et de résidence, leur répartition par âge, leur service dans l'arrière-pays ou au front et la manière dont ils ont quitté le service actif. Une attention particulière est accordée aux officiers et officiers supérieurs, ainsi qu'aux soldats d'origine hongroise qui ont été blessés ou sont morts en héros au cours de leur service dans l'armée américaine.

Ласло Амбруш

ВЕНГРЫ ИЗ НЬЮ-ЙОРКА НА СЛУЖБЕ У ДЯДИ СЭМА
ВО ВРЕМЯ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ
Просопографические характеристики

(Резюме)

Соединенные Штаты Америки вступили в Первую мировую войну 6-ого апреля 1917-ого года. В рамках системы, созданной в Законе о Выборной Службе, разрешавшей всеобщий призыв, в американские вооруженные силы было зачислено в общей сложности 4 миллион человек, что к лету 1918-ого года составляло около 2 миллионов человек, присутствовавших в Европе, в основном сражавшихся на Западном фронте. По оценкам, в рядах американских сил (армии, морского флота, Национальной гвардии и резервных запасных сил) могло быть около 3000 человек, которые являлись венгерскими иммигрантами первого или второго поколения.

В этом исследовании становится предметом расследования группа американских венгерских солдат, служащих во время Первой мировой войны и живших в штате Нью-Йорк. В ходе исследования удалось идентифицировать 888 человек, служивших в американских войсках, как венгров из Нью-Йорка, из них 227 – в боевых частях, во Франции. Настоящее просопографическое исследование пытается описать важнейшие характеристики этой группы состоящей из 888 человек с социально-исторической точки зрения, такие как место их происхождения и проживания, распределение их по возрасту, службы их в глубинке страны или на фронте, а также способы ухода с действительной активной службы. В работе отдельно рассматриваются офицеры и унтер-офицеры, а также и те солдаты венгерского происхождения, которые были ранены или погибли героической смертью во время американской службы.

Horváth Csaba

VISSZATÉRTEK

**A MAGYAR KIRÁLYI 3. HONVÉD HADSEREG
A DÉLVIDÉKEN (1941. ÁPRILIS)**

